Kadınlar soruyor: Niye soyadımı değiştireyim ki?

Türkiye'de bir kadının evlenmesi, boşanması ya da tekrar evlenmesi, her aşamada yeni bir kimlik karmaşası demek. 'Doğduğum isimle ölmek hakkım' diyen kadınlar yasayı değiştirmeye çabalıyor. Soyadı değişikliği pratikte nelere yol açar, kadınlar anlatıyor

BAHAR ÇUHADAR
bahar.cuhadar@radikal.com.tr

Geçtiğimiz günlerde gelen haber: önümüze Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde görevli Hatice Yılmaz Yüksekyıldız, evlilik soyadının iptali ve sadece bekârlık soyadını kullanabilmek için açtığı davayı kazanmıştı.

Yılmaz'ın derdi eşinin soyadıyla değildi; mesleğinde hep bu soyadıyla tanınmış, 2010'da evlendikten sonra da bürokratik ve sosyal sorunlarla boğuşmak istememişti. Hâkim Mustafa Karadağ talebi kabul etti. Zira Türkiye de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni (AİHS) onaylayan devletlerden biri olarak, cinsiyet de dahil olmak üzere, ayrımcılık yapılmadan herkesin hak ve özgürlüklerden yararlanmasının sağlanmasını taahhüt ediyor.

Değişen sadece kimlik değil...

Türk Medeni Kanunu kadınlara sadece kendi soyadlarını kullanma hakkını hâlâ vermese de kadının dava açması durumunda, uluslararası sözleşmeler, bu yolu açıyor. Tabii hakimin kararı üst mahkemede bozulmadığı takdirde...

Hatice Yılmaz örneği, kadın örgütlerinin uzun süredir verdiği mücadeleyi anımsattı. Peki kadınlar ne istiyor? Özetle: **evleninceye kadar kullandıkları kimliklerinin, soyadlarının, kütük bilgilerinin, pasaporttan kredi kartlarına resmi evraklarının, kısacası o ana kadar sahip oldukları 'hayatlarının' değişmemesini...** Boşandıktan sonra çocuğunun annesi olduğunu ispatlamak için misal, yanında 'boşanma kararı' taşımak zorunda kalmamasını...

Meseleyi "E zaten önceki soyadları da babadan gelmiyor mu? Yine ataerkil bir durum..." diye kapatmaya çalışanlar için tekrar: **Değişiklik talebinin özü, 'insanın içine doğduğu soyadını kullanabilmeye devam etmesi ve bu konuda seçme özgürlüğünün olması.'**

Şimdi söz, bu soyadı değişikliği meselesi sebebiyle neler yaşadıklarını anlamak üzere; evli, boşanmış, hiç/aç kere evlenmiş ve soyadını geri alabilmek için hukuk mücadelesi başlatan kadınlarda...

Medeni Kanun ne diyor?

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu 'Kadının soyadı' başlıklı 187. maddesi, 'Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir' şeklinde.

Medeni Kanun'un 153. maddesinde 1997'de değişiklik yapılana kadar 'kadın evlenmekle kocasının soyadını alır' kuralı vardı.

Kadınlar ne istiyor?

- Hiç evlenme – boşanmayla kimlik değiştirme uygulamasının sona ermesini.
- İstedikleri takdirde sadece kendi doğum soyadlarını kullanabilmeyi.
- Nüfus kayıt bilgilerinin erkeğin hanesine taşınma sona ermesini, bağımsız bir aile kütüğü açılmasını.
- Çocukların kendi soyadlarını verebilme konusunda eşleriyle aynı hakka sahip olmayı.
- Boşanınca hangi soyadını kullanacağına kendisinin karar vermesini.

'Nefret ediyorum bu soyadı meselesinden'

NURŞEN YILDIRIM, ÖĞRETMEN

Babamın soyadı Yıldırım, kocamın soyadı Bayrak. Nüfus cüzdanımda 'Nurşen Yıldırım Bayrak' yazıyor. Çok resmi işler olmazsa Nurşen Yıldırım'ı kullanıyorum.

1996'da Eğitim Sen Genel Merkez yöneticisiydim. Evliydim ama işyerimde de eski soyadım 'Yıldırım'ı kullanıyordum. Mali sekreter olunca mecburen nüfus cüzdanımdaki soyadımı (Girgin) kullanacaktım. Örgüte de o soyadımla yazılar gidecekti. O zaman iki soyadı kullanılamıyordu. Eşimin soyadını kullanmaya başladım. İki yıl sonra boşandığımda görevim bitene kadar aynı soyadını (Girgin) kullandım. Sonuna doğru yazışmalarda iki soyadını (Yıldırım Girgin) da yazdım. Bir erkek yönetici arkadaşımız da boşanmıştı, o sorun yaşamadı. Boşandığını yıllarca kimse bilmedi.

Sonra tekrar evlendim. Yasa çıkmıştı, iki soyadını (Yıldırım Bayrak) da kullanabiliyordük. Emekli Sandığı numaramdaki bir yanlışlığı düzeltmeye gittim, adımı bulamadılar. Evlenmeden önceki soyadımı (Yıldırım) da söyledim yine bulamadılar. Son dakikada ilk eşimin soyadını (Girgin) söyledim, bulundu...

Üç yıl önce KESK seçimlerinde ilk soyadımla (Yıldırım) adaydım. Yeni soyadımı (Yıldırım Bayrak) bilmiyorlardı, bana oy veremezlerdi. Ama seçilince neredeyse adaylığım düşecekti. İşler resmileşti, denetleme kurulu olduğum için ek bilgi verdik. Nefret ediyorum bu soyadı meselesinden. Yalnızca akıştığım, sevdiğim babamın da olsa ilk soyadımı kullanmak istiyorum. Ben de mahkemeye başvuracağım.

'Kütüğümün taşınmasına bile bozuldum'

MİNE KILIÇ, GAZETECİ

Üniversitede bir erkek arkadaşım vardı. Evlenecektik (Sonra evlendik de). "Evlenirsek soyadımı değiştirmeyeceğim, neden senin soyadını kullanayım ki?" demiştim, "Nasıl olur, annemlere ne deriz?" dedi.

Ben de "Ne diyeceğin beni ilgilendirmiyor, kesinlikle soyadım aynı kalacak. Kabul etmezsen hemen ayrılırız" dedim. Tartışmamız büyüdü ve 'ayrıldık.' Sadece bir hafta sürdü ayrılık. Arkadaşlarımız araya girdi. İsteğimi kabul etmek zorunda kaldı ve evlendik. Evlendik ama nüfus cüzdanımı değiştirmedim.

Gazeteciydim, haberlerimde hep kendi soyadımı kullandım. Nüfus kütüğümün onun doğduğu ile taşınmasına bile bozulmuştum. İki yıl sonra da boşandık.

16 yıl süren hukuki mücadeleden sonra kendi soyadına döndü

AYTEN ÜNAL, AVUKAT

İzmir Barosu avukatlarından Ayten Ünal soyadını geri almak için 1995'te açtığı ve 16 yıl süren 'pilot davayı' kazanmıştı. O yıl İzmir Barosu'nda süren bir çalışmada konu gündeme gelince AİHM'e gidip, hukukta bir değişim yaratmak üzere yola çıkmış.

Ünal'ın ilk celsede ret alan davası Yargıtay ve karar düzeltme aşamalarından sonra 10 yıllık AİHM sürecine girmiş. Ünal sonunda 2004'te verilen karar ve iki yıl sonra İçişleri Bakanlığı Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün talimatıyla AİHM kararına göre doğum soyadını kullanma hakkı elde etmişti.

Eşi hem destekçi, hem sitemkar...

Eşinin tepkisini merak ediyorum: "Hep takipçi oldu. 2004'ün 8 Mart'ında çiçek yolladı. Verdiği en güzel armağandı. 'Her geçen gün içi boşalan ve mücadele gününden eğlence gününe dönüşen 8 Mart'ın kutlanması gerekiyorsa, bunu sen hak ettin. Mücadelen ve 8 Mart'ın kutlu olsun! Ömür boyu başka bir şey yapmasan da sen 8 Mart'ın kutlanmasını hak ettin! Kutlu olsun!' yazmıştı." Babası, amcası ve hatta kayınvalidesi hep yanında olmuş Ünal'ın. Yine de davayı kazandıktan sonra eşinin söyledikleri ironik:

"Eşim mücadelemize hep destek oldu. Ama bunu hak mücadelesi olarak gördü. 'Bunu kazandınız ama herhalde sen soyadını değiştirmeyeceksin!' dedi. Göğsümle kolumun arasına bir bomba konmuştu sanki. 'Elbette kullanacağım. Ben buna inanıyorum, bu benim kimliğim ve kişiliğim. Hem kullanmazsam bana ve bize kim inanır?' dedim. O gün bugündür, bu konu pek açılmaz bizim evde..."

Ayten Ünal mücadelesini şu sözlerle özetliyor: "Doğdum Ayten Ünal oldum. 15 Aralık 1990'da evlendim. Ayten Tekeli oldum. 21 Mart 2006'dan itibaren doğum soyadıma, doğup büyüdüğüm, ilkokula başlayıp, ortaokula gidip, liseyi, hukuk fakültesini bitirdiğim, iş hayatıma başlayıp emekli olduğum 'Ünal'a döndüm. Bu da babanın, bir erkeğin soyadı diyeceksiniz belki. Ama ben öyle yaşadım. Kredi kartlarımı, kimliklerimi, vergi, sigorta kayıtlarımı, pasaportumu değiştirdim. Ehliyetime ve avukatlık ruhsatım kaldı."

Ulusal kampanya başlattılar

Bu arada bağlı olduğu İzmir Barosu'nda ulusal bir kampanya için kolları sıvamış durumdalar. Yuvarlak masa toplantıları ve akademisyenlerin katkısıyla eşitlikten ve özgürlükten yana bir soyadı uygulamasını yasalara geçirmek istiyorlar. Tüm kadınlardan 'izmirbarosusoyadi@gmail.com' adresine öykülerini bekliyorlar. Öyküler kitapta toplanacak. Kısa filmler ve afiş çalışmalarıyla da meselenin gündeme yerleştirilmesi hedefleniyor.

Soyadını geri almak için boşandı

ASUMAN BAYRAK, MARJİNAL REKLAM GENEL MÜDÜRÜ

1964'te dünyaya geldim ve kendimi Asuman Bayrak olarak bildim. Arkadaşlarım beni bu adla bildi, iş hayatında bu adla tanındım, bu adla röportaj verdim, randevu aldım... 19 yıl önce evlendim, kesinlikle pişman değilim. Hiçbir şey huzurumuzu bozmadı ta ki altı yıl önce işyerine giren hırsız tüm evraklarımı çalıncaya kadar. O güne kadar nikah memurunun önünde attığım imzanın hayatımda yapabileceği değişiklikleri umursamamıştım. Evli olduğumu gösterecek yüzük, soyadımın değişmesi vs gibi değişiklikleri istemiyordum. Nüfusumu ailemin bulunduğu yerden almamıştım, çünkü muhtar evliliğin kütüğe işlenmesini ısrarla istemişti.

AİHM kararını duyar duymaz soyadıma sahip olabilmek için dava açmıştım. Ama hırsız olayıyla her şey tersine döndü. Elimde eski bir nüfus kağıdından başka bir şey kalmamıştı. Bankaya giderneme, pasaportumu uzatamaz, ehliyetimi kendi ad ve soyadımla alamaz oldum. Nüfus dairesinde 'Bayrak' yerine yeni soyadımı görünce, eski soyadımın mümkün olup olamayacağını sorduğumda kadın bir memurun hakaret dolu sözleriyle orayı terk ettim.

Suçum 47 yıldır taşıdığım adımı kaybetmek istememek. 'Asuman Bayrak' olarak anılmak istiyorum. Buna neden hakkım olamıyor anlamıyorum. Evliydim ve çok mutluydum. Derdim eşimin soyadıyla değil. 'Asuman Bayrak' olarak bir kişiliğim olduğuna inanmayan yasayla. Soyadımın peşine düştüm, çünkü soyadım benimle bir bütün. Kadınlar evlenince, ayrılınca, ikinci veya üçüncü evliliklerinde nasıl oluyor da hep farklılaştırılarak kişiliksizleştiriliyorlar. Ben doğduğum adla ölmek istiyorum.

Eşim Abdurrahim Sönmez de beni destekliyor. Kendisi ve ortağım Handan Saraç, davama tanıklık etti. 2006'da soyadımı değiştirmemek için boşandım ama eşimle hiç ayrılmadık. Bu yıl AİHM'den olumlu yanıt aldım. Bu karar Türkiye'de onaylanırsa tekrar evleneceğiz ve soyadım da değişmeyecek...

'Boşanma kararıyla dolaşıyorum'

GÜLMAY GÜMÜŞHAN, YAKAKOOP ÜYESİ

Van'da yaşıyorum, yirmi yıl evli kaldım. Boşandıktan sonra eski kocamın hayatında hiçbir şey değişmedi. Bense kimliğimi değiştirmek zorundaydım. Muhtarlığa, nüfus memurluğuna gittim. Kimlik değişikliği için para ödedim. Pasaport değişimi için de aynı işlemler... Yönetim kurulu üyesiydim, yetki belgesi değişimi gerekti.

Havayollarında millerimi kullanmak istedim, boşanma kararıyla başvuru yapmam gerektiğini söylediler. Islak imzalı boşanma kararından 10 tane çoğaltıp yanımda dolaştırmak zorunda kaldım. Çok sinirlerimi bozan bir süreçti. 19 yaşındaki oğlum bir gün "Ne yani, sen annem değil misin? Ben senin soyadını taşımıyorum" dedi. Çocuk büyütünce en çok emeği kadın veriyor. 19 yaşına gelmiş ama kimliğinde benden hiçbir şey yok. O an oğlumla yabancıymışız gibi bir his uyandı.

Kadının kendi soyadını kullanması, boşandıktan sonra çocukların baba ve annenin soyadını alması gerekli. Aksi halde kadın terk edilmiş, çocuğunun üzerinde hiçbir hakkı yokmuş gibi oluyor. Yaptığımız eylemlerle ilgili haber çıkınca hâlâ eski soyadımla yazıyorlar. Üzerime yapışmış gibi... Kendimi çok kimliksiz hissediyorum.

'Önemli olan seçme özgürlüğü hakkı'

HÜLYA GÜLBAHAR, AVUKAT

AİHM 'Ayten Ünal-Tekeli' kararını verince, kadın örgütleri olarak Adalet Bakanlığı'na yasa değişikliği teklifimizi iletmiştik. İçerisinde CEDAW - BM Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiyesi Sözleşmesi uyarınca, aile adının seçiminde eşlerin eşit hakka sahip olması kuralı vardı.

Türkiye'de yasa hükmünde olan bu kural çerçevesinde, Medeni Yasa'nın eşlerin aile adını birlikte seçmeleri, seçim birlikte yapılamadığında herkesin kendi soyadını/son adını kullanma özgürlüğü olmasını talep etmiştik. İsteğe bağlı olarak annenin de çocuğa soyadını verebilmesini talep etmiştik. Kadınların nüfus kayıt bilgilerinin erkeğin hanesine nakledilmesine son verilmesini, bağımsız aile kütüğü açılmasını istemiştik. Boşanan kadının hangi soyadını kullanacağına kendisinin karar vermesini talep ettik. Tüm sözlere rağmen düzenleme yapılmadı. Yargı, Anayasa'nın 90. maddesinde yazılmasına rağmen AİHM kararını uygulamamak için direndi. 15 yıl önce boşanmış kadın, askerdeki oğlunu ziyaret etmek için boşanma kararının örneğini götürmek zorunda kalıyor.

Ben babamın soyadını taşıyorum ama bu babamın anneannesinin adı. Kaynakta bir kadınla karşılaşıyorum. Önemli olan seçme özgürlüğü hakkı. Biz 'Son ad' önerdik, bu çağda 'soy'un anlamı mı kaldı?